

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Herman Veenhof

Zonder twijfel.

Pieter Jongeling (1909-1985). Journalist, politicus en Prins

Uitgeverij Vuurbaak | 2009 | 431 pp. | € 24,90 | ISBN 9789055604210

Als een oudtestamentische profeet: een beminnelijk portret van P. Jongeling

door *Jan Schinkelshoek*

Voorzitter van de redactie van *Christen Democratische Verkenningen* en Tweede Kamerlid voor het CDA. In de jaren zeventig was hij parlementair redacteur voor het *Reformatorsch Dagblad* en de *Haagsche Courant*.

Ondanks zichzelf leeft P. Jongeling — nee, geen Pieter, al helemaal geen Piet — voor mij voort als een oudtestamentische profeet.

Zo'n sombere onheilsaanzegger was hij in de Tweede Kamer als fractievoorzitter van het GPV, een van de voorgangers van de ChristenUnie, helemaal niet. Anders dan zijn staatkundig-gereformeerde collega's die vanaf de kathedra werkelijk konden toornen en bliksemen over de goddeloosheid, ging Jongeling — gereformeerd van een ander slag — in de Kamer veel ingetogener met bijbelteksten om. Zijn christelijke boodschappen bracht hij zakelijk, met een vleugje humor zelfs. Maar één keer viel Jongeling uit zijn rol.

Dat was op een donkere, herfstachtige namiddag in het najaar van 1974. Aan de orde was de begroting van Binnenlandse Zaken, niet een van de opwindendste onderwerpen,

verdedigd door de weer anders gereformeerde minister De Gaay Fortman, antirevolutionair van huis uit.

Als lid van het kabinet-Den Uyl had 'Gaius' een paar maanden eerder een troonrede-zonder-bede voor zijn rekening genomen. Tijdens de algemene politieke beschouwingen waren over het schrappen van de bede al harde woorden gevallen. Met name de kleine christelijke partijen, SGP en GPV, hadden minister-president Den Uyl, ex-gereformeerd, flink onder handen genomen.

Maar De Gaay Fortman, vooraanstaand man uit gereformeerde kring, kreeg ook afzonderlijk een beurt. Hoe kon hij, doorgewinterd antirevolutionair, zoiets verdedigen? Hoe dacht hij, voormalig rector magnificus van de Vrije Universiteit, dat te kunnen uitleggen aan zijn trouwe achterban? Was hij, gepokt en gemazeld in de christelijk-sociale beweging, soms van zijn geloof gevallen? Zo gingen ds. Abma (SGP) en P. Jongeling (GPV) tekeer.

In mijn herinnering — ik maakte dat debat als jong parlementair verslaggever mee vanaf de perstribune in de oude zaal van de Tweede Kamer, de zaal met de groene banken-

jes — was het een heftig debat, een debat dat opvlamde van verontwaardiging. Beleefd, maar niet minder intens.

Nog als de dag van gisteren herinner ik me Gaius' rustige, ingehouden, maar daarom nog niet minder doorleefde reactie

*Nog zie ik Jongeling in dat
debat met De Gaay Fortman
met een heilige toorn van
zich afbijten*

op die aantijgingen. Of christelijke politiek zich soms liet versmallen tot een paar woorden? Of het afhing van een paar vrome woorden aan het slot van de troonrede? Of het niet veel meer aankwam op wat je deed? Of de bijbel, psalm 72, om precies te zijn, niet helder aangaf dat goede politiek zich liet afmeten aan recht, rechtvaardigheid en gerechtigheid? Of de minister het daarover met de mannenbroeders kon hebben?

Nog zie ik met name Jongeling in dat debat met De Gaay Fortman met een heilige toorn van zich afbijten. Nog zie ik hem na de zoveelste interruptie hoofdschuddend gaan zitten in zijn bankje. Nog zie ik hem na afloop verontwaardigd weglopen.

Zo herinner ik mij P. Jongeling. Zo is het misschien niet helemaal gegaan. Ik sluit niet uit dat in de loop der jaren mijn herinnering verfraaid is. Dat ook bij mij de het beeld met de werkelijkheid op de loop is gegaan. Natuurlijk zou ik het in oude Handelingen kunnen nalezen. Dat heb ik niet gedaan: mijn beeld van Jongeling verandert er toch niet meer door. Als het al niet zo gebeurd is, had het zo gebeurd kunnen zijn. Ondanks zijn beminnelijkheid, ondanks zijn zakelijke aanpak kon Jongeling het scherp slijpen.

Datzelfde beeld rijst ook op uit de biografie van Pieter Jongeling die dit voorjaar — ter herdenking van zijn honderdste geboortedag — verschenen is en die de treffende titel *Zonder twijfel* heeft meegekregen, geschreven door de journalist en historicus Herman Veenhof.

Jongeling (1909-1985) — journalist, politicus en auteur — komt eruit naar voren als iemand die zeker was van zijn zaak. Als iemand die, om het onaardig te zeggen, wist hoe God het geweld zou hebben: in kerk, staat en maatschappij. Als iemand die zijn geloof niet onder stoelen of banken stak. Als iemand die recht voor zijn raap kon zijn. Als de Jongeling zoals ik hem van een afstandje in zijn nadagen als Kamerlid aan het werk had gezien.

Met enige scepsis — ik biecht het maar meteen op — was ik aan die vuistdikke biografie begonnen. Zou een jonge 'nakomeling' een eerlijk, evenwichtig portret kunnen schilderen van de man die door zijn achterban jarenlang op handen is gedragen? Iemand die komt uit hetzelfde kerkelijke milieu als Jongeling: vrijgemaakt gereformeerd. Iemand die werkt bij de krant waarvan Jongeling meer dan een kwarteeuw hoofdredacteur is geweest: het *Nederlands Dagblad*, het voormalige *Gereformeerde Gezinsblad*?

Maar het resultaat valt beslist niet tegen. Dat klinkt zuinig, bijna Gronings. Maar dat past wel bij Jongeling, die zijn Groningse accent nooit verloren heeft. Wat voorligt is een solide biografie waarin — ondanks enkele onevenwichtigheden en andere tekortkomingen — een serieuze poging wordt gedaan een goedgelijkend, beminnelijk portret te tekenen van iemand die heel moeilijk te doorgronden was. Zelfs zijn kinderen hebben uiteenlopende beelden van hem

Jongeling verdient een serieuze biografie. Voor zijn milieu — de vrijgemaakt-

B
O
E
K
E
N

gereformeerde wereld, de gereformeerden die zich in 1944 hebben 'vrijgemaakt' van de hoofdstroom van de Gereformeerde Kerken (ja, ja, artikel 31) — was hij een Voorman, een term die in die kring met een hoofdletter werd geschreven. Het gaat te ver om hem te vergelijken met Abraham Kuyper, de negentiende-eeuwse grondlegger van de gereformeerde wereld. In vergelijking met die 'klokkenist der kleine luyden' was Jongeling een paar maatjes te klein. Maar dat is geen reden om kleinerend te doen over zijn prestaties: oprichter van een eigen krant, politiek leidsman in de Tweede Kamer en productief schrijver ('Piet Prins'), met name van 'verantwoorde' kinderboeken. Wie kent Snuf de Hond niet?

Jongeling heeft het niet cadeau gekregen. Van eenvoudige komaf — zijn voorouders waren 'kleine luyden' in het Gronings-Duitse grensgebied — heeft hij zich op eigen kracht ('met Gods zegen', zou hij zelf zeggen) opgewerkt. Hij is het typische product van de gereformeerde emancipatie.

Wie door Veenhofs biografie bladert, kan niet anders dan onder de indruk komen van Jongelings levensloop: een eenvoudige gereformeerde boerenzoon die via de gereformeerde zuil — niet te vergeten: na een gevangenschap in het Duitse concentratiekamp Sachsenhausen, zoals veel andere gereformeerde verzetsstrijders — stapje voor stapje opklimt naar de top. Zonder naast zijn schoenen te gaan lopen. Nou ja, een beetje ijdelheid daargelaten.

Herman Veenhof loopt Jongelings leven precies na. Hij verheerlijkt hem na zoveel jaar niet. Hier en daar worden kritische kanttekeningen geplaatst. Zelfs wordt tussen de regels door de vraag opgeworpen of Jongeling niet achterhaald is. Was hij niet te vrijgemaakt? Te kerkistisch? Te benepen? Te zeker van zijn zaak?

Ook worden een paar pijnlijke kwesties

besproken. Zoals die curieuze zaak in de jaren vijftig rondom een 'medebroeder', Holwerda, die al dan niet door toedoen van Jongeling de voet werd dwars gezet, wat hem op een kerkelijke berisping kwam te staan.

.....
*Veenhofs boek is te veel een
 journalistieke reportage
 gebleven*

En ook: zijn al te grote enthousiasme voor de Zuid-Afrikaanse apartheid.

Maar andere, minstens zo prangende vragen komen, merkwaardigerwijs, niet aan bod. Welke rol heeft Jongeling gespeeld bij de scheuring van de vrijgemaakt-gereformeerden in binnen- en buitenverbanders? Heeft hij inderdaad eigenhandig niet-vrijgemaakten uit het GPV gezet? Was hij wel een goede hoofdredacteur?

* * *

Veenhofs boek is te veel een journalistieke reportage gebleven. Dat leest gemakkelijk weg, maar heeft het nadeel dat het niet diep spit. Het boek beschrijft meer dan het verklaart. Na lezing blijf je met een reeks vragen zitten, vragen die bepalend zijn voor de uiteindelijke beoordeling van Jongeling — als politicus, als journalist en als schrijver. Hoe heeft Jongeling zich zo kunnen opwerken? Welke rol heeft zijn gereformeerde milieu gespeeld? Waar komt de aantrekkingskracht van de Vrijmaking bij hem, gevangene in Sachsenhausen, vandaan? Waarom kwam uitgerekend hij na de oorlog bovendrijven? Hoe heeft hij binnen die woelige, zich uitkristalliserende en zelfs scherp slipende vrijgemaakte wereld kunnen handhaven? Hoe was zijn verhouding met andere 'voormannen', zoals Veenhof, Douma en Kamphuis? Welke invloed heeft hij als hoofdredacteur eerst van het *Gerefor-*

B
O
E
K
E
N

meerd Gezinsblad en later van het *Nederlands Dagblad* uitgeoefend? Was hij werkelijk zo'n gezaghebbend parlementariër? Of waardeerden links en rechts hem ('knuffelbeer') vooral vanwege zijn horzelsteken in de richting van wat toen nog de confessionelen heette? En hoe goed was hij werkelijk als schrijver? Was zelfs Snuf de Hond niet veel meer dan een evangelist?

Achter die vragen — vragen naar het milieu, de context, de tijd waarin Jongeling opereerde — gaan een paar andere schuil. Vragen naar dat wat iemand als Jongeling ten diepste bewoog. Vragen naar 'de roeping van de christen in onze tijd' (zoals het heette in een veelgelezen brochure in de jaren direct na de oorlog). Vragen naar het wezen van, zo men wil, christelijke politiek.

Kun je in de staat, hetzelfde geldt voor kerk en maatschappij, wel zo stellig zijn als Jongeling was over wat God wil? Is het niet veel te hoog gegrepen om je rechtstreeks op Christus te beroepen? Maar wat gebeurt er als je die stelligheid laat varen? Wat is dan nog de meerwaarde van, zeg, een politiek die zich op het christendom, het christelijke geloof of zelfs maar de christelijke traditie beroept?

Jongeling moet zeer met dat soort vragen bezig zijn geweest. Dat was de reden — vermoed ik — dat hij zo strak in de leer was. Dat was de reden dat hij zowel in de kerk als in de politiek zo vaak waarschuwde voor het 'hellend vlak'. En dat was de reden dat hij De Gaay Fortman in het najaar van 1974 de mantel uitveegde. Om dat soort existentiële vragen kan een serieuze biografie van Jongeling niet heen.

* * *

In het begin van de jaren zeventig verscheen een geschreven portret van Jongeling: *Jongeling ten voeten uit*. De kritiek was niet mals. Kort samengevat: veel verder dan de voeten was de auteur, Rik Valkenburg, niet gekomen. Dat kan Herman Veenhof niet worden verweten. Hij heeft de hele Jongeling in beeld gebracht. Maar het beeld is te eendimensionaal gebleven. Het wachten is op de aangekondigde wetenschappelijke verdieping: *Onder invloed*. Wellicht komt P. Jongeling in dat vervolg beter tot zijn recht. Wellicht blijkt hij ook echt te lijken op de oudtestamentische profeet zoals ik hem mij herinner na dat vlammende debatje met minister De Gaay Fortman.